

ONA TILI DARSLARINI O'TKAZISHDA TURLI METODLARNING O'RNI

Sulaymonova Shahriya Shuhratovna

Buxoro shahar 22 IDUM

ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi

Annotatsiya: *Ona tilini o'qitishda o'qituvchi bilan o'quvchining birgalikdagi faoliyatini tashkil etish shakllari, metodlari va usullari ta'lim tizimining takomillashuvi bilan bog'liq holda rivojlanib, yangilanib bormoqda. Ushbu maqolada yurtimizda o'qituvchilar tomonidan qo'llanilayotgan bir qancha metodlar mavjud.*

Kalit so'zlar: *Metod, metodologiya, metodist, analizsintez metodi, induktiv va deduktiv metodlar, mustaqil ish metodi.*

ROLE OF DIFFERENT METHODS IN CONDUCT OF NATIVE LANGUAGE LESSONS

Sulaymanova Shahriya Shukhratovna

Bukhara city 22 SSCS

teacher of native language and literature

Abstract: *Forms, methods and methods of organizing the joint activities of the teacher and the student in teaching the mother tongue are developing and being updated in connection with the improvement of the educational system. This article contains several methods used by teachers in our country.*

Key words: *Method, methodology, methodist, method of analysis and synthesis, inductive and deductive methods, independent work method.*

XX asrning oxirgi yillariga qadar o'qitish metodlari sifatida tushuntirish bayon metodi, suhbat metodi, analizsintez metodi, mustaqil ish metodi, induktiv va deduktiv metodlar ona tili ta'limi darslarini tashkil etishda ko'proq qo'llanilib kelindi.

Bayon qilish metodi ona tili darslarida qo'llangan asosiy metodlardan biri bo'lgan. Bunda o'qituvchi bayon qilishdan oldin o'quvchilarning o'rganilayotgan mavzu yuzasidan bilimlarini aniqlab olgan. Bu o'quvchilarni o'qituvchi bayonini kuzatib, tinglab borishga, faol bo'lishga undagan. O'qituvchining bayoni, ya'ni bayon qilish metodida grammatik mavzuning xususiyatidan kelib chiqib, o'qituvchi ma'lumotlarni o'z so'zlari bilan bayon qilib bergan. Bunda o'qituvchi zimmasiga o'rganilayotgan grammatik mavzuning muhim o'rinlarini aniq, lo'nda, misollar tahlili

bilan izchil bayon qilib berish vazifasi yuklangan. Boshlang'ich sinflarda bayon qilish metodi o'quvchilarning yoshi va eslab qolish holatidan keilib chiqqan holda 3—5 daqiqaga mo'ljallangan, Bayon qilish metodini qo'llash holatlari hozir ham uchraydi.

Suhbat metodi boshlang'ich sinflarda ona tilini o'qitishda keng qo'llaniladigan va shu bosqich o'quvchilari tabiatiga mos metod sanaladi. Suhbat metodi savoljavob metodi deb ham yuritilgan. Suhbat metodi o'qituvchidan mavzuning xususiyatini o'zida aks ettirgan o'quv materialini topishni, grammatik mavzuning muhim belgilarini aniqlash, ularning o'xshash va farqli jihatlarini ajratish, o'xshash va farqli jihatlariga qarab guruhlash, umumlashtirishga, xulosa chiqarishga yo'naltirilgan savollar tuzishni, ularni o'quvchilarga izchil berib borishni talab etadi.

Boshlang'ich sinflarda suhbat metodining muammoli o'qitish metodi sifatida qo'llanilishi ta'limda o'quvchilarni faollashtirishga katta ta'sir ko'rsatadi. Muammoli o'qitish metodiga amerikalik pedagog va psixolog Dyun 1894yilda asos solgan. Bu metodning maqsadi ilmiy tushunchalarni o'zlashtirishga yordam berishgina emas, balki o'quvchilarning bilish qobiliyatini ham rivojlantirish, ijodiy qobiliyatlarini o'stirish hamdir. Bunda suhbat davomida o'qituvchining topshirig'i bilan o'quvchining oldiga biror muammo qo'yiladi va darsda muammoli vaziyat yaratiladi. Bu muammoni o'quvchi oldin egallagan bilimlari asosida hal etadi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining hayotiy tajribalari kamligi sababli o'qituvchi muammoni hal qilishga yordamlashuvchi savollar beradi. Muammoni o'quvchi hal qila olmasa, uni o'qituvchining hal qilishiga to'g'ri keladi. Shuning uchun boshlang'ich sinfda muammoli o'qitish metodi yarim izlanishli muammoli metod deb ham yuritiladi. Masalan, muammoli o'qitish metodini leksiksemantik va grammatik/nashqlarni tashkil etishda ham qo'llash mumkin. Bu metoddan 1smfdan boshiab foydalanish mumkin. Bu metod „Tovush va harf“ mavzusini o'rganayotganda tovushning so'z ma'nosini farqlashdagi vazifasini tushuntirishda, „So'z ma'nosi», „Nutq va gap» mavzularini o'rganishda ham qo'llanadi. Masalan, „So'z ma'nosi» mavzusini o'rganish uchun xattaxtaga turli ma'nodagi, ya'ni turli so'z turkumiga kiradigan so'zlar aralash holda yozib qo'yiladi.

So'dar: kitob, qurdi, shifokor, sakkiz, qizil, qalam, o'qidi, yashil, binokor, o'nta, o'qituvchi, sakkiz.

O'quvchilar bilan quyidagicha savoljavob tashkil qilinadi: So'zlarni o'qing.

- Birinchi so'z nimani bildiriyapti? Narsanimi, Shaxsnimi?
- Bu so'zga qanday so'roq beramiz?
- Ikkinchi so'z harakatni bildiriyaptimi yoki narsanimi?
- Bu so'zga qaysi so'roqni beramiz?
- Qaysi so'zlar sanoqni bildiriyapti?

— Bu soʻzlarga qaysi soʻroqni beramiz?

— Qaysi soʻzlar rangni bildiriyapti?

— Bu soʻzga qaysi soʻroqni beramiz?

Soʻzlar ichidan Shaxsni (kasb egasini) bildirayotgan soʻzlarni topib, bir ustun qilib yozing.

— Ikkinchi ustunga narsani bildirgan soʻzlarni topib yozing.

— Uchinchi ustunga harakatni bildirgan soʻzlarni topib yozing va hokazo.

Oʻquvchilar topshiriqni oʻqituvchi yordamida bajarib boʻlgach, muammoli savol oʻrtaga tashlanadi:

Yuqoridagi soʻzlar nimasiga koʻra farqlanyapti? oʻquvchilar „maʼnosiga koʻra» degan fikrni ayta olmasalar, oʻqituvchi bu muammoni hal qiladi:

Bu soʻzlar maʼnosiga koʻra va soʻroqlariga koʻra farq qiladi. oʻylang, soʻzlarni qaysi xususiyatlariga koʻra guruhlariga ajratamiz? Soʻzlarni nechta guruhga ajratish mumkin?

Savol-javoblardan koʻrinib turibdiki, oʻquvchilar bilan suhbat rivojlantirilib borilyapti va oʻquvchilar suhbat davomida yangiyangi raʼlumotlarni egallab bormoqdalar. 3—4sinflarga oʻtganda bunday suhbatlar oxirida oʻquvchilarning oʻzlari xulosa chiqaradilar. Bunday suhbatlarda oʻquvchilarning yoshi, saviyasidan tashqari, vaqt ham hisobga olinadi. Suhbat uzoq davom etsa, oʻquvchilar charchab qoladilar, oʻzlashtirish darajasi ham susayadi.

Boshlangʻich sinf ona tili darslarida mustaqil ish metodi asosan oʻrganilgan mavzuni mustahkanlash qismida mashqlar ishlash jarayonida qoʻllaniladi. oʻquvchilar oʻqituvchining topshirigʻi bilan mustaqil ishlarni ogʻzaki yoki yozma shaklda bajaradilar. Topshiriq qiyin va koʻp vaqtni olmasligi, oʻquvchilar kuchi yetadigan qilib, muayyan vaqt ichida bajarishga moʻljallangan boʻlishi kerak. Mustaqil ishlash uchun topshiriq 1sinf dan boshlab beriladi va u astasekin marakkablashtirilib boriladi. Isinfda „Yozgan soʻzlaringizni lugʻatdan tekshiring», „Rasmga qarab sabzavot nomlarini alifbo tartibida yozing», „Rasmni kuzating. Unda tasvirlangan narsalarni aniqlang va ularning nomini yozing» kabi topshiriqlar beriladi. Masalan, 88mashqda „Oʻlkamda bahor» mavzusida sujetli rasm berilgan. oʻquvchilar rasmni kuzatib, narsa nomlarini yozadilar. Bunda bir oʻquvchi 5 ta, ikkinchi oʻquvchi 10 ta va hokazo soʻz yozishi mumkin. Aslida rasmda 30 tadan ortiq narsa tasvirlangan: togʻ, osmon, bulut, qor, terak, tol, oʻrik, koʻylak, shim, tufli, mayka, lenta, soch, bosh, qir, dala, oʻt, gul, qoʻ1, oyoq, quloq, koʻz, burun, yui, ogʻiz, barmoq, boʻyin, qorin, yubka, jemper, daraxt va hokazo. Bu oʻquvchilarning eʼtibor bilan kuzatishga — kuzatuvchanlikka oʻrgatadi.

Analiz-sintez metodi savod o'rgatish darslariga rustuzem maktablari va tatar o'qituvchilarining faoliyati orqali kirib kelgan. O,na tili ta'limi jarayoniga analiz — tahlil grammatik hodisaning muhim belgilarini aniqlash maqsadida, o'rganilgan grammatik tushunchaning yangi qirralarini ochish va mustahkarnlash maqsadida tatbiq etiladi. Fonetik, leksik, morfologik va sintaktik tahlil shu metodning amalda namoyon bo'lishidir. Sintez qismlarga bo'lib o'rganilgan grammatik materialni yaxshilashdir. Masalan, ot, sifat, fe'l, son kabi so'z turkumlari o'rganilayotganda ularga oid so'zlar berilib, ular ishtirokida gap tuzish, aralash berilgan so'zlardan gap tuzish, aralash berilgan gaplarni voqealar rivoji asosida tartiblashtirib matn tuzish, mazmunan tahlil qilingan rasm asosida hikoyacha tuzish kabi ishlarda sintez metodi namoyon bo'ladi. Analizsintez metodida ham o'quvchilarni faollashtirish o'qituvchining o'quvchilarga beradigan savol va topshiriqlariga, ishni tashkil etish shakllariga bog'liq bo'ladi.

Induksiya metodida o'quvchilar o'qituvchi tavsiya etgan til dalillarini kuzatadi, tahlil qiladi va shu asosda xulosa va ta'riflar keltirib chiqaradi.

Deduksiya metodida o'quvchi tayyor qoida — ta'rif bilan tanishadi va uning mohiyatini tii dalillari asosida ochadi.

Bu metodlarning samarasi o'qituvchining savoltopshiriqlari mazmuni grammatik hodisaning muhim tomonlariga yo'naltirilganligiga, izchilligiga, faoliyatni tashkil etish shakllariga, o'quv vositalari (darslik, turli xarakterdagi lug'atlar, rasm, jadval, texnik vositalar)ga bog'liq bo'ladi.

Xulosa qilib aytganda yuqoridagi barcha metodlarning muvaffaqiyati o'qituvchining beradigan savoltopshiriqlariga bog'liq. Yo'1yo'lakay duch kelgan savollar bilan kichik yoshdagi o'quvchining anglash faoliyatini ishga solish kutilgan natijani bermaydi.

So'nggi yillar davomida ta'lim tizimiga an'anaviy metodlar bilan birga zamonaviy pedagogik texnologiya usullari kirib keldi. Ulardan ona tili ta'limi jarayonida foydalanish bo'yicha yutuqlar qo'lga kiritildi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Khaydarova N. G. THE PECULIARITIES OF MAKING PERFECT LESSON PLAN //Достижения науки и образования.–2018. – 2018. – Т. 5. – С. 45-46.
2. Ganievna K. N., Muhammadislom R. Psychological approach in teaching methods //Достижения науки и образования. – 2017. – №. 4 (17). – С. 101-102.

3. Ganievna K. N., Alibek U. Uzbekistan is the generous country
//Достижения науки и образования. – 2017. – №. 4 (17). – С. 98-99.

